

Pravotvorný monopol státu a požadavek logické jednotnosti právní vědy.

(Příspěvek k nauce o interpretaci právních norem.)

1. Ideál Montesquieuova republikánského soudce, jenž „potřebuje toliko očí“, poněvadž má tak jasné zákony, že pouhým nahlédnutím do nich může zjistiti, co v daném případě je právem, jest nám dnes již stejně cizí, jako těžko chápeme přečeňování Code civil Napoleonem, když ve chvíli, kdy mu předložen byl první komentář k němu vydaný, prohlásil, že práce na kodifikaci občanského práva vynaložena byla nadarmo. Naděje v tomto směru kladené ve velká díla zákonodárná, pořízená na přechodu od XVIII. k XIX. století, selhala, a dnes, kdy již až na nepatrné zbytky právo zákonné aspoň ve střední Evropě zatlačilo právo zvykové, nejsme již ani překvapeni, vidíme-li, jak téměř současně s většími pracemi zákonodárnými vznikají k nim komentáře a více méně autentické výklady.

Ačkoliv podle toho sotva kdo dnes bude již pochybovati, že každý zákon potřebuje k praktickému svému použití výkladu, věnuje se otázce techniky výkladu zákona pozornost tak nepatrná, že za více než sto let sotva jsme značněji pokročili od několika myšlenek shrnutých v §§ 6 a 7 o. z. o., vzniklých tedy v době, kdy důvěra v možnost zachytiti vyskytující se právní otázky v zákoně předem, byla mnohem pevnější, než jest dnes. Při tom dnešní nauka o interpretaci ještě ochuzuje interpretační pomůcky v citovaných paragrafech naznačené, vylučuje z nich jako přirozeno-právní blud „přirozené zásady právní“, k nimž, jak známo, § 7 o. z. o. v poslední řadě odkazuje.

Po určitou dobu ovšem se zdálo, že dojde k důkladné revisi problému interpretačního. Podnětem tu byl spor o tak zv. mezerách v právu, jenž na rozhraní XIX. a XX. století se rozvinul v právnícké literatuře, zvláště německé.

Obraz tohoto sporu, jak se nám jevil až do vypuknutí světové války, jsem podal na jiném místě. („O novějších směrech v metodologii právní praxe“ v *Právniku*, 1917, č. XVI—XVIII.) Od těch dob nezdá se, že bychom byli rozřešení otázek v tomto sporu dosti chaoticky nadhozených valně se přiblížili. Naopak přerušení kulturních styků světovou válkou a odvrácení pozornosti od těchto zdánlivě nepraktických otázek nebyly příznivé pěstování metodologických úvah. Tím záslušnější věcí jest, že v české literatuře máme soustavný pokus o rozřešení základních otázek metodických způsobem originálním, a proto tomuto pokusu v následujících úvahách věnujeme zvláštní pozornost. Jest to spis Weyrův: „Základy filosofie právní“ (1920).

Zdá se nám totiž, že právě světová válka a poměry poválečné přinesly s sebou zjevy, jež činí úkol správné interpretace právních norem věcí obtížnější, než byla před válkou. Válka se svým vystupňováním státní moci vedla ve všech státech k rozšíření kruhu právních norem na obory, jež doposud přenechávány byly volné působnosti společenských sil. Na druhé straně přesun politického těžiška částečně do zcela nových zájmových skupin společenských vedl zvláště ve střední a ještě více ovšem ve východní Evropě ke zcela novému chápání vlastního cíle právního řádu. Zvlášť charakteristické jest přeceňování účinnosti právního pravidla připomínající v mnohém období osvíceného absolutismu a prvních počátků Velké revoluce francouzské. Jak rozšíření faktické státní moci na obory jí doposud cizí, tak přeceňování účinnosti právního pravidla hnalý zákonodárné aparáty jednotlivých států k překotné činnosti. Přes to nebylo ovšem možno rázem odstraniti a novými nahraditi právní normy, vzniklé za zcela jiného chápání vlastního úkolu státu a jiného cenění společenských sil mimo zákon na společenské vztahy působících. Obsahová nejednotnost právního řádu z toho vzniklá ukládá již o sobě interpretaci úkoly velmi obtížné, jejichž obtíž je nadto stupňována jednak poměrně často nedostatečným vyjasněním problémů, které zákonodárce svým mocenským výrokem chce narychlo řešiti, jednak častým kompromisním řešením těchto problémů, konečně pak tím, že mimořádné poměry přinášejí s sebou nové společenské zjevy, jež bývá někdy nesnadno zařaditi do zděděných kategorií právnických.

Doba taková ovšem není přízniva obecným úvahám

metodologickým. Na druhé straně však musí právní věda praxi, jež pracuje za poměrů tak obtížných, tím vydatněji pomáhati, nechce-li býti vyřaděna ze souboru živých věd a odkázána po bok scholastické theologie a „filosofie přírody“ do historického musea vymřelých forem lidského badání.

2. Jak ve článku nahoře uvedeném jsem se pokoušel dokázati, dospěl vývoj právnické metodologie před válkou ke skepsi o obou základních metodologických předpokladech, na nichž budovala právní věda (středoevropská) v druhé polovici XIX. století, totiž o principu logické jednotnosti právního řádu a o principu pravotvorného monopolu státu. Tak zv. zájmová a zvláště citová jurisprudencce, jak hlásána směrem volnoprávním, podrývala princip první, tak zv. sociologická jurisprudencce princip druhý.

Bohužel žádný z těchto směrů neujasnil si dosti přesně logického významu těchto dvou principů.

Princip logické jednotnosti právní vědy jest axiom, bez něhož vědecké zpracovávání práva jest vůbec nemožné. Jestli to zásada společná všem oborům vědy, podstatný znak vědeckého myšlení vůbec. Tím právě se liší vědecký poznatek od pouhého nápadu, výtvoru fantasie, nebo libovůle, že jej mysliti lze jako článek v logicky ucelené, tedy jednotné, logických odporů prosté soustavě myšlenkové. Snůška sebe duchaplnějších myšlenek, jež nelze logicky sloučiti, nemůže nikdy a nikde býti soustavou vědní. Nelogická, to jest myšlenkově nejednotná věda je *contradictio in adjecto*, poněvadž tu přívlastek popírá to, co jest podstatným znakem pojmu, který jím chceme charakterisovati. Přehlížela-li to zájmová a tak zv. citová jurisprudencce, odnímala (částečně vědomě) právnické činnosti charakter vědy, hleděla na ni jako na dovednost, nejvýše jako na umění.

Jak samozřejmý jest poznatek, že právní věda, chce-li býti skutečnou vědou, musí tvořiti poznatky logicky jednotné, tak těžko jest aplikovati tento poznatek právě na vědu právní. To proto, že požadavek logické jednotnosti musí sice a priori platiti pro výtvořiny právní vědy, neplatí však nutně o tom, co obecně se pokládá za objekt právní vědy, totiž o pozitivních právních normách. Mezi poznatky právní vědy, mají-li právě býti poznatky vědeckými, nesmí býti logického odporu; na-

proti tomu nic nám nezaručuje, že mezi normami, jak je zákonodárce vytváří, logického odporu není.

V tomto směru skutečně byl mezi oběma princípy, na nichž budovala právní věda druhé polovice XIX. století jakýsi odpor. Určitými historickými podmínkami, jež tu nemůžeme stopovati, stalo se totiž, že v druhé polovici XIX. století aspoň na pevnině evropské zákonné právo zatlačilo až na nepatrné zbytky právo zvykové, právo soudcovské i právo vědecké a opanovalo úplně téměř celý okruh právního světa. Stát dosáhl pravotvorného monopolu, ostatní prameny práva mimo psaný zákon udržovaly se jen z jeho milosti. Ne posledním činitelem, jenž k tomuto faktickému stavu právních norem hnal, byl positivism, jenž pod názvem historické školy právní v té době ovládl myšlení právní. Tento směr, odkázav výtvoř předcházejících směrů jako přirozenoprávní kacířství do říše hájek a nevědeckých fantasií, našel pro zvláštní svou metodu poznávací nejvydatnější pole v psaných zákonech. Tu totiž nejspíše ještě metoda v podstatě literárně historická mohla pracovati s úspěchem, kdežto ostatní právní zjevy byly pro tuto metodu méně dostupnými. Teprve ke konci tohoto období Ehrlich upozornil, že positivisticke metody lze použiti nejen na psané zákony, nýbrž i na konkrétní zjevy právní, a dospěl tak k učení, že právní věda musí vycházeti od poznání těchto faktických zjevů společenských.

Pro nás důležité jest si uvědomiti, že pravotvorný monopol státu, na nějž historická škola v druhé polovici XIX. století hleděla jako na předpoklad vědeckého právního myšlení, není metodickým předpokladem, který bychom mohli klásti po bok předpokladu logické jednotnosti právní vědy. To proto, že zjev, že všechno právo prýští ze státní činnosti zákonodárné, můžeme nanejvýše uznati za empirický, historicky podmíněný fakt, jenž právě proto, že závislý jest na určitých historických podmínkách, nemůže činiti nároků na to, aby byl uznán za obecně platný metodologický princip.

Metodologie totiž, jako věda o správném vědeckém myšlení není vědou popisnou, která by zjišťovala skutečné procesy myšlenkové, nýbrž jest vědou předpisnou, jež normy myšlení v myšlenkovou soustavu se snaží vpracovati. Jest pak logickou nemožností, abychom normu, čili výpověď o tom, co má býti, vyvozovali z poznatku o tom, co jest. Jest to nemožno

proto, že vypovídající co jest, předpokládáme vázanost toho, o čem vypovídáme, na zákon kausalit, kdežto vypovídající o tom, co býti má, předpokládáme naopak různé možnosti, z nichž jednu hodnotíme jako nejlepší a proto se pro ni rozhodujeme. Může tedy ovšem býti metodologickým principem, že poznatky vědecké mají býti jednotné, poněvadž tu jde skutečně o normu myšlení, z níž jiné normy lze vyvozovati. Nemůže však býti metodologickým principem pravotvorný monopol státu, poněvadž to jest fakt, který se změnou historických podmínek se může změnit.

3. Jest hlavní zásluhou zmíněného spisu Weyrova, že ve stopách Kelsenových důsledně provádí myšlenku, že normu lze vyvoditi zase jen z normy, nikoliv však z faktu nějakého. Chtěje však přes to obhájití domnělý princip pravotvorného monopolu státu a citě při tom zcela správně, že vědecká metodologie není myslitelná bez uznání principu jednotnosti, hledá jednotící moment v subjektu, od něhož normy vycházejí. Uznává tedy Weyr za právní normy jen normy, „jichž normovým subjektem si představujeme jednotný subjekt, který nazýváme „stát““ (strana 52). Tím ovšem není obtíž nahoře naznačená, totiž možný rozpor mezi principem jednotnosti práva a domnělým principem pravotvorného monopolu státu, jež Weyr nazývá principem pozitivnosti, nikterak překonán. Neboť tímto „státem“ je buď empirický zákonodárce, a pak není logický rozpor mezi projevy jeho vůle vyloučen, jako není vyloučen u žádného empirického subjektu volního. Anebo je tu, jak spíše odpovídá teorii Kelsen-Weyrově „stát“, toliko myšlený bod, jemuž přičítáme různé normy, abychom je jako jednotné mohli chápati, a pak nevyjadřuje Weyrovo omezení právních norem na normy, jejichž subjektem si představujeme stát, nic jiného, než onen apriorní požadavek jednotnosti, jež má právní věda společný s každou jinou vědou, a je marná snaha, abychom podle tohoto postulátu si vymezili pozitivní obzor právníckého pozorování. Vylučuje-li tedy Weyr (strana 77) otázku vzniku normy z okruhu normativního a tím podle jeho učení i právníckého chápání, a zdůrazňuje-li sám, že „subjekt ten“ (zákonodárce), „respektive jeho jednotnost není nic jiného, než pomůckou, kterou chápeme, určité normy jakožto jednotný normový soubor“, že jest „toliko výrazem určité jednotnosti jejich“ (norem) (strana 82), poskytuje ve svém „státu“ právnícké vědě

praktickou „pomocnou představu“ (str. 83), nepřekonává však základní metodické obtíže nahoře naznačené, že totiž to, co platí pro výsledek právního uvažování vědeckého, nemusí platit pro objekt vědeckého poznání právního. Neboť jen pojmy možno (vědeckou činností) vytvářeti tak, aby přátelsky vedle sebe trvaly, kdežto v prostoru a čase jevy ostře na sebe narážejí. Jak nebezpečná jest neujasněnost v tomto směru, patrně jest z toho, že Weyr, jenž na stránce 82. prohlašuje konstrukci státu za „výraz určité jednotnosti norem“, na stránce 96. dochází ke tvrzení: „formálně musí platit každý zjištěný obsah normy — třeba bylo jich od různých pozorovatelů zjištěno několik různých — jako chtěný subjektem normovým.“

Kdybychom, jak nahoře se stalo, brali doslova tvrzení Weyrovo, že jeho stát jest myšlenková pomůcka, mající nám umožniti, abychom normy chápali jako jednotný normový soubor, kdybychom tedy touto jednotností norem rozuměli logickou jednotnost, musili bychom v učení Weyrově, že i logicky nesouladné výklady norem mohou vedle sebe platiti, viděti logický odpor, a tudíž důkaz, že Weyrova konstrukce státu není s to, aby splnila vlastní své poslání, totiž umožnila nám jednotné chápání norem. Vysvětlení tohoto zdánlivého odporu nacházím ve Weyrově metodickém postulátu, který jsme uznali za správný, že normy lze zase jen z normy vyvozovati. Jenže Weyr spojuje tento postulát s postulátem pozitivnosti tak, že pro právní vědu vůbec jen normy právní mohou býti rozhodnými. Poněvadž pak právní normy nevylučují logických omylů, jest zcela dobře možno, aby z téže právní normy vyvozeny byly důsledky logicky si odporující.

Právě tento důsledek měl však Weyra upozorniti, že v jeho argumentaci jest někde mezera. Nelze pochybovati, že v každém právním řádu se vyskytnou výroky soudů a jiných instancí, jež nabudou právní moci, ačkoliv jsou v logickém odporu s jinými výroky o tutéž normu se opírajícími. Tyto výroky tedy „platí“ vedle sebe. Z toho však nemohl Weyr vyvozovati, že i s vědeckého stanoviska tyto výroky jsou rovnocenné. Pro vědecká chápání právě logicky si odporující výklady téhož zjevu jsou nemyslitelné, poněvadž odporují apriornímu požadavku logické jednotnosti vědeckých poznatků. Hájí-li přes to, opíraje se o svůj požadavek pozitivnosti, Weyr možnost logicky si odporujících

výkladů, obětuje nejen domnělému principu pozitivnosti princip logické jednotnosti, nýbrž prohřešuje se i proti druhému principu vědeckému, totiž že normu lze jen z normy vyvoditi. Neboť skutečnost, že různé úřady vykládají pravoplatně tutéž normu rozdílně, jest pouhou skutečností, z níž pro normativní chápání ničeho vyvozovati nelze, poněvadž právě z faktu normu nelze odvoditi.

4. Abychom si uvědomili jasně dosah tohoto omylu Weyrova, bude vhodno srovnati jej s analogickým omylem, do něhož upadli někteří přívrženci t. zv. směru přirozenoprávního.

Přehlíží se velmi často, že „přirozený“ ve smyslu přirozenoprávních směrů novověkých není totéž jako dnes nazýváme přirozeným. Neznamená totiž, že ta neb ona norma vyhovuje zákonu kausality, nýbrž znamená, že vyhovuje zákonu správného myšlení. Nepřirozená tedy ve smyslu tohoto směru není norma, jejíž příčiny nebylo by lze zjistiti, nýbrž norma, jejíž důvody jsou nejasné, jež odporuje požadavkům, které klade logicky myslící občan. Když tedy některé z těchto soustav přirozenoprávních hájily mínění, že při konfliktu mezi normou pozitivní a normou přirozenou jest dáti přednost normě přirozené, dopouštěly se úplně analogického omylu, jaký jsme nahoře vytkli při učení Weyrově. Obětovali totiž požadavek pozitivnosti právní normy požadavku její logičnosti stejně, jako Weyr jest ochoten obětovati logičnost normy její pozitivnosti.

Že směry tak protichůdné dospívají k omylům tak analogickým, jest vysvětlitelno, všimneme-li si momentu, v kterém oba tyto směry se shodují. Jest to naprosté přezírání oné skutečnosti, která normami jest upravena. Ovšem zase způsob, jakým každý z těchto směrů skutečnost přezírá, jest protichůdný. Směr přirozenoprávní v duchu racionalismu své doby nahrazuje skutečné lidské bytosti schematy lidí rozumných, svobodných a mravných, a problémem, který řeší, jest, jak takto idealizované bytosti lidské by rozřešily otázku svého spoluzítí. Postupovaly tedy tyto směry přirozenoprávní analogicky, jako postupují vědy exaktní, na příklad matematika, geometrie, teoretická fyzika, nahrazující zjevy skutečného světa myšlenými konstrukcemi, jakými jsou jednotka, bod, prázdný prostor, atom. Jen v takovéto exaktní vědě normativní bylo možno přehlížeti do té míry skutečné podmínky životní, že chápán byl pozitivní právní řád jako více méně zdařilý pokus o rozumnou, t. j. „přirozenou“

soustavu právní. Tím se vysvětluje naděje Montesquieuova i pře-
ceňování práce vykonané sepsáním Code civil Napoleonem.
Neboť byla tu domněnka, že doba dospěla tak daleko, aby se-
psáním zákona vyhovělo se všem potřebám právního života, aby
soudce pouhým nahlédnutím do zákona mohl v každém případě
říci, co jest právem. Exaktní věda právní nemá smyslu pro onu
mnohotvárnost a stálou měnivost skutečných zjevů, pro niž nám
otevívá oči teprve věda pozitivní.

Jestliže však přirozenoprávní směry abstrahovaly důsled-
kem své exaktnosti od skutečných zjevů životních, jest důvod,
proč je pomíjí Weyr, rázu podstatně jiného. Spočívá v tom, že
Weyr do normativních věd, k nimž počítá v přední řadě vědu
právní, nechce připustiti žádných poznatků o tom, co jest. Poně-
vadž pak v duchu pozitivistickém mu poznatek o tom, co jest,
jest identický se skutečností, vylučuje ze svých úvah skutečnost
a omezuje se na normy, a sice, jak jsme viděli, na normy jediného
rázu, totiž na ty, jejichž subjektem si představujeme stát. Jest
tedy Weyr stejně vzdálen skutečného života, jež normy
upravují, jako směry přirozenoprávní. Jeho normy se vznášejí
stejně ve vzduchoprázdném prostoru čisté abstrakce, jako normy
směru přirozenoprávního. Jenže normy přirozenoprávní byly
v myšlenkovou jednotu slučovány apriorním požadavkem
logické jednotnosti myšlení právního, kdežto Weyrovy normy
mají jen to společné, že jsou pozitivní v tom smyslu, že lze si
jako jejich subjekt mysliti stát.

Mám za to, že spojitost mezi normami ve smyslu Weyrově
jest mnohem pochybnější, než spojitost mezi normami přirozeno-
právními. To proto, že při odpovědi na otázku, zda při té nebo
oné normě si mám mysliti stát jako její subjekt, se neobejdeme
bez interpretace jiné státní normy. Pro tuto interpretaci však
učení Weyrovo nám nepodává žádného návodu, spoléhajíc tu
zeela na chvalně známý zdravý lidský rozum.

Naproti tomu přednost učení Weyrova před učením přiro-
zenoprávním spočívá v tom, že si uvědomuje, že ani věda ne-
může vytvořiti z ničeho něco, že tedy také věda potřebuje
jakéhosi substrátu, který by myšlenkově zpracovávala. Kdežto
pak přirozenoprávní směry tento substrát uměle si konstruovaly
ve svém společenství rozumných, mravných a svobodných indi-
viduí, běře Weyr svůj substrát ze skutečnosti potud, že přikazuje
právní vědě úkolem pracovati s pozitivními normami právními.

Při tom hlavní zásluhu Weyrovu vidím v tom, že doposud nejdůrazněji vytýčil rozdíl mezi normou a soudem, spočívající v tom, že při normě vždy předpokládáme určitý subjekt povinnosti, vedle něho pak subjekt normy. Podle toho, zda tyto dva subjekty si představujeme rozdělené nebo sloučené v jedné osobě, rozeznáváme podle Weyra heteronomii od autonomie.

Význam tohoto poznatku nám vysvitne lépe, doplníme-li výklady Weyrovy srovnáním normativního chápání s tím, co on nazývá chápáním kausálním, čili srovnáme-li způsob, jak vědecky odpovídáme na otázku, co má býti, se způsobem, jak odpovídáme na otázku, co jest.

Byl to z novějších filosofů zvláště Rickert, jenž zdůraznil, že ani přírodovědecké poznání není myslitelno bez subjektu. Tento poznávající nebo podle Rickerta noetický subjekt musíme ovšem lišiti od subjektu psychologického. Vždyť i o svém myšlení mohu tvořiti kausální poznatky; věda, jež to činí, psychologie, neliší se po této stránce nijak od věd zabývajících se vnějšími, prostorovými jevy. Tento noetický subjekt tedy není nic jiného, než personifikace možnosti voliti mezi správným a nesprávným výtvořem myšlenkovým, personifikace, již potřebujeme v metodologii, chceme-li si znázorniti podíl vědecky myslícího ducha na tvoření vědeckých poznatků. Charakteristické pro kausální chápání jest pak, že si tu představujeme skutečnost, jako by v ní nebylo vůle, tvořivosti, možnosti volby, jako by celá byla prostoupena svazkem kausální nutnosti.

Weyr správně na to upozorňuje, že při normativním chápání musíme naopak předpokládati možnost volby, totiž volby mezi tím, co má, a tím, co nemá býti. Personifikuje pak tuto možnost volby ve svém subjektu povinnosti; poněvadž však každá volba, t. j. každé hodnocení předpokládá nějakou normu — tu předpokládáme i při subjektu noetickém, pro nějž normou jsou zákony správného, t. j. obecně platného myšlení —. staví Weyr vedle subjektu povinnosti ještě subjekt normy, t. j. toho, jehož chtění jest normou pro subjekt povinnosti. Uvědomuje si ovšem, že v případě autonomie obojí tento subjekt splývá. Neuvědomuje si však, že máme-li vedle pozitivních norem míti nějakou normativní vědu, musíme i tu předpokládati vedle subjektu povinnosti a subjektu normy ještě subjekt noetický. Rozdíl mezi těmito třemi pomůckami, jimiž si znázorňujeme metodologické poznatky tohoto oboru vědního, spočívá právě v normě,

podle níž který z těchto subjektů se rozhoduje. Kdežto pro subjekt noetický jediné rozhodnou normou jest „máš mysliti správně, t. j. s obecnou platností“, a kdežto subjekt povinnosti hodnotí podle normy vycházející od subjektu normového, opominul Weyr vyjádřiti se o tom, podle čeho tvoří své normy subjekt normový. Vždyť nepochybně ani tento subjekt si nemůžeme mysliti v rámci normativního chápání jako podřízený zákonům kausalit; i zákonodárce musíme si představovati jako volícího mezi různými možnými normami, kterými by upravil život subjektů povinnosti. Weyr vědomě u státu jako subjektu normového přetíná tento řetěz závislosti na normě a odůvodňuje to tím, že každá věda nekonečný regres (na nějž nás odkazuje normativní myšlení stejně jako myšlení kausální) v určitém bodě musí přetrnouti, a že určení tohoto bodu děje se jen s hlediska vědecké účelnosti. V tom má nepochybně pravdu, jen přehlíží, že obraz, který takto podává o zákonodárci a jež činí východiskem své metodologie, jest ten, že subjekt normy sám žádné další normě podřízen není, čili že tvorba norem děje se zcela podle libovůle subjektu normového.

Tato konstrukce Weyrova nepochybně jest velmi vhodnou k tomu, aby znázornila pojmovou všemoc státu jako zákonodárce, k níž dospělo učení o pravotvorném monopolu státu. Méně uspokojuje tato konstrukce, má-li nám ve smyslu Weyrově znázorňovati zároveň meze vědeckého poznání právníckého. Neuspokojuje proto, že právě chybí nám regres od subjektu normového k subjektu noetickému, bez něhož není možné vědecké poznání. Proti tomu nelze namítati, že přírodní vědy dopouštějí se analogické nepřesnosti, přerušující podle zvláštních svých potřeb v určitém bodě kausální regres pojmově do nekonečna sahající. Neboť i toto omezení kausální souvislosti děje se tu s hlediska vědeckého, musí vyhovovati apriornímu požadavku správného myšlení, takže poslední instancí jest zde přece jen subjekt noetický. Podobně má se věc i při autonomii ve smyslu Weyrově. Neboť tím, že subjekt povinnosti tu splývá se subjektem normovým, nemá jistě býti ještě řečeno, že tu jde o čistou libovůli; nejvýše můžeme připustiti, že autonomní subjekt si neuvědomuje myšlenkové jednotnosti svých norem. Jakmile však počne uvažovati, rozumem jednotlivé možnosti svého jednání vzájemně odvažovati, v té chvíli ovládn jest i jako subjekt normy subjektem noetickým. (Charakteristickou známkou

autonomie tedy není splývání subjektu povinnosti se subjektem normovým, nýbrž subjektu normového se subjektem noetickým.)

Analogicky také naše uvažování o heteronomních normách není myslitelné bez subjektu noetického. Jinak bychom neměli možnosti rozeznati, zda myšlenkový obraz, jež o normách si tvoříme, jest správný, t. j. obecně platný, nebo, zda jest výtvorem naší fantazie, neb našich individuálních duševních nedostatků. Z toho vyplývá tuším již dosti jasně, že chceme-li rozeznávat správné myšlenky o právu od nesprávných, nesmíme ani při normativním chápání upřeti jako na poslední instanci na subjektu normovém, nýbrž smíme onen řetěz normové závislosti ukončiti teprve u subjektu noetického.

6. Jak však proplouti mezi Scyllou Weyrovy pozitivnosti a Charybdou přirozenoprávní logické jednotnosti? Neboť jistě nikdo dnes již nebude tvrditi, že v případě nesouhlasu mezi logickou konstrukcí diktovanou požadavkem správného myšlení a obsahem pozitivního práva dlužno dáti přednost oné umělé konstrukci. Mám za to, že tato obtíž není nepřekonatelná; není také ve své podstatě čímsi, čím toliko právní věda by byla zatížena. Jest to totiž společná obtíž všech věd, již pocítujeme přecházejíce ze sfér vědy exaktní do sfér věd pozitivních. Jen v exaktní vědě můžeme tvořiti myšlenkové konstrukce naprosto zákonům logiky vyhovující. Jakmile sestoupíme do sféry věd, které empirickou zkušeností se zabývají, stává se úkol jednotné logické stavby ideálem, ke kterému musíme tihnouti, o němž však víme, že ho nikdy nedosáhneme. To proto, že skutečnost jest nekonečná, stále se měnící, a že tedy úkol ji vědeckým poznáním vyčerpati jest vůbec beze zbytku neřešitelný. Při tom nehledíme ani k tomu, že vědou vůbec skutečnost jen po jedné, totiž po rozumové stránce svému vědomí přibližujeme, pomíjejíce vědomě vztahy citové a volní, v nichž k ní stojíme.

Přes to však, že pozitivní věda (na rozdíl od věd exaktních) vždy zůstává státi před určitými iracionálními prvky, nesmí se vzdáti snahy chápati skutečnost, jako by se v ní uplatňovaly zákony myšlení. To platí i při chápání pozitivních zákonů. I je musíme chápati jako by vyhovovaly zákonům správného myšlení, a v tomto myšlenkovém zpracování pozitivního práva tkví jeden z hlavních úkolů právní vědy. Tomuto úkolu ani Weyrova theorie nemůže se vyhnouti. Neboť účel-li, že úkolem právní vědy jest chápati pozitivní normy

jako vycházející od téhož subjektu, totiž od státu, nemůže to činiti jinak, než výkladem těchto státních norem. Ovšem souhlasíme s Weyrem, že způsob, jak v právní vědě zapracováváme normy do jednotné soustavy myšlenkové, jest jiný, než jak je zapracováváme ve vědách kausálních, na příklad v historii nebo v sociologii. Liší se právě tím, že se snažíme dojíti k soustavě odpovědi na otázku co býti má, kdežto kausální vědy hledají soustavu odpovědi na otázku, co jest.

7. Tímto zpracováním pozitivních norem, zákonů, v soustavu, v níž by pokud možná nebylo logických odporů, není však úkol právní vědy ani zdaleka vyčerpán. Třeba by Weyrově soustavě proti soustavám přirozenoprávním náležela přednost v tom směru, že obsah svůj nečerpá z apriorních konstrukcí, nýbrž ze skutečnosti, t. j. z pozitivních norem zákonných, zdá se nám, že v jednom směru nedoceňuje zvláštností tohoto svého objektu. Že totiž objektem tu není skutečný život, nýbrž jeho obraz v zákonech zachycený, ovšem zachycený nikoliv kausálně, nýbrž normativně. Vytkli jsme již nahoře jako nedostatek učení Weyrova, že si představuje normy zákonné jako izolovaný svět, vznášející se ve vzduchoprázdném prostoru čiré abstrakce. Uvědomíme-li si, že tu nejde o neživé zjevy, nýbrž o myšlenkové výtvořky, jsme vedeni k tomu, abychom úkol právní vědy chápali širě, než činí Weyr; totiž, abychom neulpěli u norem, jak v zákonech jsou zachyceny, nýbrž, abychom šli přes ně dále k oněm zjevům, o nichž v normách se stanoví, jaké býti mají. Jde tu o skutečné společenské vztahy mezi lidmi. Ovšem má Weyr zase pravdu, když vytýká t, zv. sociologickému směru, že přehlíží normativní ráz právní vědy, že zaměňuje soudy, výpovědi o tom, co jest, s normami, s výpovědmi o tom, co má býti. Avšak právě Weyr zdůrazňuje, že zákonné normy nejsou jedinými; doplnil bych to tvrzením, že jest nekonečné množství norem, že stejně jako o mnohotvárné a stále se měnící skutečnosti mohou tvořiti nekonečné množství soudů, ptám-li se, co jest, mohou stejně tvořiti nekonečné množství norem, ptám-li se, co má býti. Stejně jako při soudech mohou i při těchto normách rozeznávati fantasii, výtvořky básnické nebo výtvořky věd exaktních od poznatků pozitivních, připínajících se ke skutečnosti. Norma právě není nic jiného, než výběr z možností, norma skutečnosti vyhovující vybírá ze skutečných možností. V kruhu těchto skutečných možností vidím pozitivní objekt právní vědy.

Tento pozitivní obsah právní vědy ovšem musím, chci-li vědecky pracovati, zpracovávatí podle požadavku logické jednotnosti.

Jaký jest tedy význam pozitivních právních norem pro poznání právníkové? Patrně, že nelze v nich viděti jen objekt právníkové myšlení, nýbrž zároveň autoritativní řešení problému normativního zpracování pozitivních možností. Jinými slovy: úkol právní vědy není v interpretaci, to jest v logicky jednotném zpracování pozitivního práva; to jest jen průchodné stadium podobné tomu, jímž pro kteroukoliv jinou vědu jest studium dosavadní literatury. Právní věda skutečně počíná se teprve tam, kde samostatnou vědeckou činností počínáme pořádati pozitivní možnosti v myšlenkovou soustavu. Že při této práci jsme na platné pozitivní normy vázáni způsobem mnohem intenzivnějším, než jest přírodovědec vázán na poznatky v dosavadní literatuře uložené, jest důsledkem určitých praktických potřeb, jímž právní věda slouží, a důsledkem historického vývoje a jím přivoděných politických potřeb, které k tomu cíli vytvořily zvláštní společenské orgány, vypravené výhradnou mocí autoritativně stanoviti normy, po případě i s mocí donucovací: Není to však již principem metody právníkové myšlení. Metoda tato zůstala by stejnou, i kdyby nebylo zákonodárců a pozitivních psaných zákonů, jak toho doklady máme u národů a v dobách, jež neznají výhradné vlády práva zákonného. Tak tomu bylo v Římě za klasické doby právníkové, tak tomu je dodnes v okruhu právních řadů anglosaských, a jistě nikdo nebude tvrditi, že by tu nebylo skutečné právní vědy proto, že tu nebylo a není pravotvorného monopolu státu.
